

บทที่ ๒

ศึกษาประวัติความเป็นมาของอชิตมาณพ

ตลอดพระชนมายุของพระผู้มีพระภาคเจ้าได้ทรงเผยแผ่คำสอนไปในแว่นแคว้นต่าง ๆ ในชมพูทวีปเป็นเวลา ๔๕ ปี ในการเผยแผ่คำสอนนั้นได้มีกุลบุตรผู้มีความเลื่อมใสออกบวชตามมากมาย ในจำนวนกุลบุตรที่ออกบวชนั้น ได้มีกลุ่มมหาสาวกผู้ใหญ่ที่เรียกว่าอสีติมหาสาวก ซึ่งท่านเหล่านั้นได้เป็นหลักในการเผยแผ่พระธรรมคำสอน เช่น พระมหากัสสปะ พระสารีบุตร เป็นต้น ในจำนวนอสีติมหาสาวกเหล่านั้นได้มีพระอชิตะซึ่งก่อนบวช ท่านเป็นนักบวชนอกศาสนามีชื่อว่าอชิตมาณพผู้เป็นหนึ่งในมาณพลสิบหกคน ผู้เป็นศิษย์ของพราหมณ์พาวรี ซึ่งมีความสงสัย ในความเป็นพระสัมพันธของพระผู้มีพระภาคเจ้า ท่านอชิตมาณพกับมาณพอีก ๑๕ คน ได้มาทูลถามปัญหาพระผู้มีพระภาคเจ้าตามที่อาจารย์ได้ผูกปัญหาไว้ ดังนั้นในการศึกษาประวัติความเป็นมาของอชิตมาณพ ผู้วิจัยจึงได้กำหนดหัวข้อการศึกษาไว้ดังนี้

- ๒.๑ ประวัติความเป็นมาของอชิตมาณพ
- ๒.๒ ประวัติความเป็นมาของโสฬสปัญหา
- ๒.๓ อชิตมาณวปัญหา
- ๒.๔ อติตชาติของพราหมณ์พาวรีและมาณพ ๑๖ คน
- ๒.๕ สรุปท้ายบท

๒.๑ ประวัติความเป็นมาของอชิตมาณพ^๑

ในภัทรกัปนี้ เมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้ายังไม่ได้เสด็จอุบัติ อชิตมาณพได้เกิดเป็นบุตรของอัคคาสนิยพราหมณ์ของพระเจ้ามหาโกศล ในพระนครสาวัตถี บิดาตั้งชื่อให้ว่า “อชิตะ” แปลว่า ผู้อันใคร ๆ ไม่สามารถเอาชนะได้

---

^๑ คุรยลละเอียดยใน พุ.เถร.อ. (ไทย) ๒/๓/๑/๑๕๓-๑๕๕, พุ.สุ.อ. (ไทย) ๑/๖/-/๘๘๒-๘๘๐, พุ.สุ. (ไทย) ๒๕/๘๘๓-๑๐๔๖/๗๓๕-๗๔๗, พุ.จู. (ไทย) ๓๐/๑-๖๔/๑-๑๒.

ในสมัยนั้น พราหมณ์พาวรีเป็นปุโรหิต ๒ รัฐสมัยรับราชกาลอยู่ในกรุงสาวตถิ ท่านเป็นผู้ประกอบไปด้วยมหาบุรุษลักษณะ ๓ ประการ คือ (๑) มีลิ้นยาวใหญ่ถึงขนาดแลบปิดหน้าได้มิด (๒) มีขนขาวยาวละเอียดอ่อนนุ่มนวลเป็นกันหอยอยู่ระหว่างคิ้ว (๓) มีคฤหาสน์ซ่อนอยู่ในฝัก เรือนจบไตรเพท ต่อมาท่านมีความหน่ายในความเป็นอยู่ครองเรือนรับราชการ จึงได้กราบทูลลาพระเจ้าปเสนทิโกศลออกบวชเป็นดาบสอาศัยอยู่ที่กปิถาราม ริมฝั่งแม่น้ำโคธาวรี ใกล้พรมแดนแห่งแคว้นอัสสกะ และแคว้นมูพกะ ต่อมา เมื่ออชิตมาณพเจริญวัยได้ไปบวชเป็นดาบสในสำนักของพราหมณ์พาวรีนั้น^๒

เมื่อพราหมณ์พาวรีอาศัยอยู่ ณ ริมฝั่งแม่น้ำโคธาวรีล่วงไป ๘ ปี พระผู้มีพระภาคเจ้าก็ได้เสด็จอุบัติขึ้นในโลก ภายหลังพราหมณ์พาวรีเมื่อถูกเทวดาผู้มีจิตเมตตาตามาดักเตือนจึงประชุมเหล่าศิษย์ทั้งหลาย แล้วส่งศิษย์ผู้ใหญ่ ๑๖ คน ซึ่งมีอชิตมาณพเป็นหัวหน้า กับศิษย์บริวาร ๑๖,๐๐๐ คน ไปยังสำนักของพระผู้มีพระภาคเจ้าเพื่อทดสอบความเป็นสัพพัญญูและทูลถามปัญหาที่พาวรีพราหมณ์สงสัยเกี่ยวกับศีระและธรรมที่ทำให้ศีระตกไป อชิตมาณพเดินทางผ่านเมืองต่าง ๆ ถึง ๑๖ เมือง จึงทำให้มีมหาชนติดตามมาเป็นแถวยาวถึง ๖^๓ โยชน์ ในระหว่างทางได้เห็นรอยพระบาทของพระผู้มีพระภาคเจ้า ก็ปลงใจเชื่อว่าพระองค์ทรงเป็นพระสัพพัญญูพุทธเจ้าแน่แท้

ในสมัยนั้นพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงแวดล้อมด้วยภิกษุสงฆ์เดินทางจากเมืองสาวตถิเสด็จเข้าสู่เสตัพพนคร และกรุงกบิลพัสดุ์เป็นต้นตามลำดับ เพื่อเพิ่มมหาชนที่ตามเสด็จขึ้นอีก และรอความแสรบแห่งอินทรีย์ของมาณพเหล่านั้น แล้วเสด็จไปยังป่าสาณกเจดีย์ แคว้นมคธ

เมื่ออชิตมาณพและบริวารเดินทางมาถึงป่าสาณกเจดีย์ จึงรีบขึ้นไปเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้า เมื่อพระองค์ทรงปฏิสันถารมาณพเหล่านั้นแล้ว อชิตมาณพมีใจร่าเริงยินดีอยู่ ณ ส่วนข้างหนึ่งแล้วทูลถามปัญหาด้วยใจโดยไม่พุดออกมาเพื่อทดสอบความเป็นพระสัพพัญญู โดยทูลถามถึง อายุ ชื่อ ลักษณะ มนต์ และศิษย์ของพาวรีพราหมณ์ ตลอดทั้งทูลถามถึงธรรมเครื่องเป็นศีระ และธรรมเป็นเหตุให้ศีระตกไปที่พาวรีพราหมณ์ฝากมาให้ทูลถาม พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงตรัสตอบด้วยพระวาจาได้อย่างถูกต้องถึงประวัติของพาวรีพราหมณ์ ทั้งยังวิสัชนาปัญหาว่า อวิชาเป็นศีระ และวิชาประกอบด้วย ศรัทธา สติ สมาธิ ฉันทะ และวิริยะ ชื่อว่าเป็นธรรมเป็นเหตุให้ศีระตกไป

^๒ ในอรรถกถาขุททกนิกาย กล่าวว่า อชิตมาณพไปศึกษาไตรเพทกับพาวรีพราหมณ์ในกรุงสาวตถิก่อน แล้วจึงออกบวชพร้อมกับพาวรีพราหมณ์ เพื่อไปอยู่ปรณนิบัติรับใช้ ชุ.สุ.อ. (ไทย) ๑/๖/-/๗๒๑.

^๓ ๑ โยชน์เท่ากับ ๑๖ กิโลเมตร

จึงเป็นเหตุให้อชิตมาณพและบริษัทที่มาประชุมอัศจรรย์ใจ และเกิดความเลื่อมใสในพุทธานุภาพมากขึ้นอีก จึงพร้อมกันนั่งลงแล้วกราบพระยุคลบาทของพระผู้มีพระภาคเจ้า

เมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงทราบความพร้อมแห่งอินทรีย์ของบริษัทที่มาประชุมแล้ว จึงทรงประทานวโรกาสให้มาณพ ๑๖ คนได้ทูลถามปัญหาที่ตนเองสงสัย

อชิตมาณพจึงทูลถามเป็นคนแรก เกี่ยวกับโลก ธรรมเครื่องป้องกันกระแสกิเลส นามรูป การดำเนินชีวิตของพระอรหันต์และพระเสขะ เมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้าวิสัชนาปัญหาจบลง อชิตมาณพและบริวารได้บรรลุเป็นพระอรหันต์แล้วทูลขอบวชในบวรพุทธศาสนา ต่อจากนั้นมาณพอีก ๑๕ คนที่เหลือจึงได้ทูลถามปัญหาของตนเป็นลำดับต่อไป ซึ่งปัญหาของมาณพ ๑๖ คนที่ไปทูลถามในครั้งนี้ ท่านเรียกว่า โสฬสปัญหา ดังจะได้กล่าวประวัติความเป็นมาของโสฬสปัญหาเป็นลำดับต่อไป

๒.๒ ประวัติความเป็นมาของโสฬสปัญหา

โสฬสปัญหาเป็นพระสูตรที่มาในปารายนวรรค แห่ง สุตตนิบาต ขุททกนิกาย พระไตรปิฎก เล่มที่ ๒๕ และมีนิทเทศที่พระสารีบุตรได้อธิบายขยายความไว้ในปารายนวรรค จุฬนิทเทศ ขุททกนิกาย พระไตรปิฎกเล่มที่ ๓๐ ปารายนวรรค นั้น คือหมวดว่าด้วยธรรมเป็นเหตุ ให้ถึงฝั่ง คำว่า “ฝั่ง” ในที่นี้หมายถึง อมตนิพพาน ซึ่งเป็นที่สิ้นสุดแห่งขราและมรณะ ตรงกันข้ามกับคำว่า “ที่มีไข้ฝั่ง” หมายถึงกิเลสขันธ์และอกิสังขาร^๕ วรรคนี้มีเนื้อหาสาระว่าด้วยพราหมณ์พาวรีผูกปัญหาให้มาณพ ๑๖ คนผู้เป็นศิษย์ของตนไปทูลถามพระผู้มีพระภาคเจ้า เพื่อพิสูจน์ว่าเป็นพระพุทธเจ้าจริงหรือไม่ มาณพ ๑๖ คนนั้น คือ (๑) อชิตมาณพ (๒) ติสสเมตเตยยมาณพ (๓) ปุณณกมาณพ (๔) เมตตคุมาณพ (๕) วัชฏกมาณพ (๖) อุปสิวมาณพ (๗) นันทมาณพ (๘) เหมกมาณพ (๙) โตทยมาณพ (๑๐) กัปปมาณพ (๑๑) ชตุกัณณิมาณพ (๑๒) ภัทราวุธมาณพ (๑๓) อุทยมาณพ (๑๔) โปสาลมาณพ (๑๕) โมฆราชมาณพ (๑๖) ปิงคิยมาณพ อนึ่ง ชื่อของมาณพทั้ง ๑๖ คนนั่นเอง เป็นชื่อ ของพระสูตร ดังนั้น วรรคนี้จึงมีพระสูตรรวมทั้งสิ้น ๑๖ สูตร หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า ๑๖ ปัญหา ทั้งปัญหาและพระดำรัสตอบมีลักษณะการถาม และการตอบอย่างเดียวกัน ต่างกันเพียงรายละเอียดของเนื้อหาสาระเท่านั้น

^๕ ท่านกล่าวว่า บริษัทที่มาประชุมกันในครั้งนี้มีเป็นอันมาก โดยมีเส้นผ่านศูนย์กลางประมาณ ๑๒ โยชน์ ขุ.สุ.อ. (ไทย) ๑/๖/-/๗๘๙.

^๕ ดูรายละเอียดใน ขุ.จ. (ไทย) ๓๐/๑๐๐/๓๔๓.

๒.๒.๑ ประวัติของพราหมณ์พาวรี

พราหมณ์พาวรีเป็นบุตรพราหมณ์ปุโรหิต^๖ ของพระเจ้ามหาโกศลผู้เป็นพระราชบิดาของพระเจ้าปเสนทิโกศล ผู้ปกครองเมืองสาวัตถีซึ่งอยู่ในแคว้นโกศล พราหมณ์พาวรีมีอายุ ๑๒๐ ปีมีมหาปุริสลักษณะ ๓ อย่างในตัว คือ (๑) มีลิ้นยาวใหญ่ถึงขนาดแลบปิดหน้าได้มิด (๒) มีขนขาวยาวละเอียดอ่อนนุ่มนวลเป็นกันหอยอยู่ระหว่างคิ้ว (๓) มีคฤหาสน์ซ่อนอยู่ในฝัก พราหมณ์พาวรีศึกษาจบไตรเพทและวิชาสำคัญต่าง ๆ คือ ภาษณศาสตร์ วิชาว่าด้วยการดูลักษณะของคน, คัมภีร์อิติहाสะ คัมภีร์ว่าด้วยพงศาวดารยัตยามีเรื่องภารตยุทธ, คัมภีร์นิมิต्त, คัมภีร์ว่าด้วยชื่อแห่งสิ่งของ และ คัมภีร์เกฏฐะ คัมภีร์ว่าด้วยกิริยามารยาท มีการใช้ถ้อยคำเป็นต้น เป็นประโยชน์แก่กวี พราหมณ์พาวรีเป็นอาจารย์ผู้มีชื่อเสียงในแคว้นโกศล มีลูกศิษย์และผู้นับถือมากมาย แต่เดิมเป็นปุโรหิตรับราชการอยู่ในราชสำนักของพระเจ้ามหาโกศล หลังจากที่พระเจ้ามหาโกศลสิ้นพระชนม์แล้ว พระเจ้าปเสนทิโกศลผู้เป็นพระโอรสได้สืบราชสมบัติต่อ ก็ได้แต่งตั้งเขาในตำแหน่งปุโรหิตเหมือนเดิม

แต่เขาคิดว่าตนเองอยู่ในวัยชราทำงานเพื่อบ้านเมืองมานานแล้ว เปิดโอกาสให้อำมาตย์หนุ่ม ๆ ได้ทำงานบ้าง จึงกราบทูลลาพระเจ้าปเสนทิโกศลออกบวชเพื่อแสวงหาโมกษะตามแนวคำสอนของพราหมณ์ทั้งหลาย จากนั้นเขาจึงเดินทางออกจากแคว้นโกศลอันรื่นรมย์ไปสู่ทักขิณาพลาชนบทอาศัยอยู่ริมฝั่งแม่น้ำโคธาวรี อันเป็นพรมแดนแคว้นอัสสะกะกับแคว้นมูหะกะต่อกัน อยู่ด้วยการเที่ยวภิกขาและผลไม้ พราหมณ์พาวรีมีศิษย์เอก ๑๖ คน คือ (๑) อชิตมาณพ (๒) ติสสเมตเตยมาณพ (๓) ปุณณกมาณพ (๔) เมตตคุมาณพ (๕) วัชฏกมาณพ (๖) อุปสีวมาณพ (๗) นันทมาณพ (๘) เหมกมาณพ (๙) โตเทยมาณพ (๑๐) กัปปมาณพ (๑๑) ชตุกัณณิมาณพ (๑๒) ภัทราวุธมาณพ (๑๓) อุทยมาณพ (๑๔) โปสาลมาณพ (๑๕) โมฆราชมาณพ (๑๖) ปิงคิยมาณพ และศิษย์อีก ๑๖,๐๐๐ คน^๗

๒.๒.๒ มูลเหตุที่ทูลถามปัญหาพระผู้มีพระภาคเจ้า

เมื่อพราหมณ์พาวรี และศิษย์ที่เป็นบิณฑูร ออกมาจากแคว้นโกศล เพื่อมาตั้งอาศรมอยู่ที่ริมฝั่งแม่น้ำโคธาวรีบริเวณริมฝั่งแม่น้ำโคธาวรีนั้นเคยเป็นที่อยู่ของฤๅษีรุ่นเก่า เช่น ฤๅษีสรรงกะ มาก่อน แม่น้ำโคธาวรีแยกออกเป็น ๒ สาย ตรงกลางเป็นเกาะกว้างใหญ่ประมาณ ๓ โยชน์ คือ ๔๘ กิโลเมตร และบนเกาะมีป่ามะขวิดขึ้นเต็มไปหมด ต่อมาชาวบ้านมาอยู่ในป่ามะขวิดนั้นด้วยแต่ปลูกบ้านเรือนอยู่ห่าง ๆ ชาวบ้านกลุ่มนี้เมื่อมาอยู่แล้วก็ทำสังกรรม จนมีรายได้ ชาวบ้านนำรายได้

^๖ ปุโรหิต คือ พราหมณ์ที่ปรึกษาของพระมหากษัตริย์ในทางนิติ คือ ขนบธรรมเนียมจารีตประเพณี

^๗ คุรยละเอียดใน ขุ.สุ.อ.(ไทย) ๑/๖/-/๘๘๒-๘๘๓.

ที่เป็นค่าส่วยอาหาร ๑ แสนกหาปณะ นำมาถวายแก่ฤๅษีพราหมณ์พาวรี พราหมณ์พาวรีก็รับไว้ แล้วนำไปบริจาคทานเป็นประจำทุกปี จนทำให้ชาวนี้อำนาจไปทั่วชมพูทวีปว่า พราหมณ์พาวรีกระทำมหาบุญด้วยการบริจาคทาน ชาวการบริจาคทานนี้เลื่องลือไปไกลถึงแคว้นกลิงคะซึ่งอยู่ทางด้านทิศตะวันตกของแคว้นอัสสกะและแคว้นโกศล พราหมณ์นางหนึ่งในหมู่บ้านทุนนิวัฏฐะ นางได้ทราบข่าวก็บอกพราหมณ์ชราผู้เป็นสามีให้เดินทางไปรับทานจากฤๅษีพราหมณ์พาวรี พราหมณ์ชราทำตามตามที่ภรรยาแนะนำ ได้รับออกเดินทางไปหาพราหมณ์พาวรีทันที ครั้นไปถึงแล้วก็ออกปากขอเงิน ๕๐๐ กหาปณะ แต่ไม่ได้ตามที่ขอ เนื่องจากพราหมณ์พาวรีได้ให้ทานหมดแล้ว พราหมณ์ชราโกรธมาก ดังนั้นก่อนจะจากไปจึงได้ทำพิธีสาปแช่งพราหมณ์พาวรี โดยได้ท่องกรณียเป็นจอมไว้ที่ประตูบรรณศาลา โปรยดอกไม้สีแดงไว้รอบกองทรายนั้น แล้วทำปากขมุขมิมเหมือนร้ายมนต์ สุดท้ายแล้วได้สาปแช่งว่า วันที่ ๗ จากวันนี้ ศีรษะของท่านจะต้องแตกเป็น ๗ เลี่ยง พราหมณ์พาวรีได้ฟังคำของพราหมณ์นั้นแล้วก็เป็นทุกข์ ซุบซิดไม่บริโภคอาหาร และขณะที่พราหมณ์พาวรีเป็นทุกข์อยู่อย่างนี้ ใจก็ไม่ยินดีในฉาน

ในครั้งนั้นมีเทวดาองค์หนึ่งซึ่งสิงอยู่ที่อาศรมของพราหมณ์พาวรีนั้น เป็นผู้มีความหวังดีและมุ่งให้เกิดประโยชน์แก่พราหมณ์พาวรี เทวดาก็ได้มาบอกพราหมณ์พาวรีว่า “พราหมณ์ชราผู้นั้นไม่รู้จักศีระะ แต่เขาเพียงกระทำอุบายหลอกลวงเพื่อต้องการทรัพย์ พราหมณ์ชราผู้นี้ไม่มีความรู้เรื่องศีระะ และธรรมะที่จะกระทำทำให้ศีระะแตกเลย” พราหมณ์พาวรีจึงถามว่า “ถ้าอย่างนั้น ขอท่านจงบอกศีระะและธรรมะที่ทำให้ศีระะแตกหรือตกไปแก่ข้าพเจ้าด้วยเถิด” เทวดาตอบว่า “ข้าพเจ้าก็ไม่มีความรู้ในเรื่องนี้ ความรู้ในเรื่องศีระะและธรรมะที่จะกระทำทำให้ศีระะตกไปนั้นเป็นความรู้ของท่านผู้ชนะแล้วทั้งหลาย”

พราหมณ์พาวรีถามต่อไปว่า “ถ้าอย่างนั้น ใครเล่าในพื้นปฐพีนี้รู้เรื่องศีระะและธรรมะที่จะทำให้ศีระะตกไป ขอท่านจงบอกแก่ข้าพเจ้าด้วยเถิด” เทวดากล่าวตอบว่า “ท่านผู้ทรงเป็นพระโลกนายก คือเป็นผู้นำของชาวโลก ผู้ทรงเป็นเหล่ากอของพระเจ้าโอกกการาช ผู้ทรงเป็นพระโอรสของศากยราช ผู้ทรงกระทำความสว่าง ได้เสด็จออกจากกรุงกบิลพัสดุ์ ฤๅษี ท่านผู้นั้นแหละทรงเป็นผู้รู้ ทรงเป็นผู้สำเร็จธรรมทั้งปวง ทรงเป็นผู้ถึงซึ่งกำลังแห่งอภิญญา คือ ความรู้ยิ่งทั้งปวง ทรงเป็นผู้มีดวงตาปัญญาแลเห็นธรรมทั้งสิ้น ทรงเป็นผู้ถึงซึ่งความสิ้นกรรมทั้งหมด ทรงเป็นผู้หลุดพ้นแล้ว เพราะสิ้นอุปธิคือกิเลสแล้ว ท่านผู้นั้นแหละ ทรงเป็นพระพุทธรเจ้าในโลก เป็นผู้ทรงแสดงธรรม ทรงเป็นผู้มีจักขุญาณ ท่านจงไปกราบทูลถามพระพุทธรเจ้าพระองค์นั้น พระองค์จะทรงแก้ไขในเรื่องนี้ให้ท่านฟัง” พราหมณ์พาวรีได้ฟังคำว่าพระพุทธรเจ้า ก็มีใจพุดขึ้น มีใจเบิกบานคลายความเศร้าโศกลง และบังเกิดปีติอันไพบูรณ์ พราหมณ์พาวรีได้ถามเทวดาว่า “ท่านผู้ทรงเป็นโลกนายก พระองค์ทรง

อยู่ในคามนิคมชนบทไหน ข้าพเจ้าจักไปในสถานที่นั้น ถึงจะได้มอบน้อมท่านผู้รู้ ผู้สูงสุดกว่าบรรดา สัตว์สองเท้า” เทวดาตอบว่า “พระพุทธเจ้า ผู้ทรงชนะแล้ว ผู้ทรงมีพระปัญญามาก ผู้ทรงมีพระ จินตนาการดี ผู้ทรงมีพระปัญญากว้างขวาง ผู้ทรงเป็นโอรสของศากยราช ผู้ทรงไม่มีอาสวะ ผู้ทรงรู้ แจ้งซึ่งธรรมะที่จะกระทำให้ศิระะตกไป ผู้ทรงองอาจในหมู่นรชน พระองค์ทรงประทับอยู่ในมณฑิร สถานของชาวโกศลในพระนครสาวัตถี”^{๔๔}

ลำดับนั้น พราหมณ์พาวรีได้เรียกพราหมณ์ทั้งหลายผู้เป็นศิษย์ผู้ถึงฝั่งแห่งมนต์มาสั่งว่า ท่านทั้งหลายจงฟังคำของเรา ความปรากฏแห่งพระสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์ใด ยากที่จะหาได้ใน โลก ท่านทั้งหลายจงไปเมืองสาวัตถี เข้าเฝ้าพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ผู้อุดมกว่าสรรพสัตว์ พราหมณ์ผู้ ศิษย์ทั้งหลายถามว่า “ข้าแต่ท่านพราหมณ์ ก็ข้าพเจ้าทั้งหลายไปแล้วจะพึงรู้ว่าท่านผู้นี้เป็นพระ สัมมาสัมพุทธเจ้าด้วยอุบายอย่างไร ขอท่านจงบอกอุบายแก่ข้าพเจ้าทั้งหลาย ผู้ไม่รู้เถิด” พราหมณ์ พาวรีกล่าวว่า “มหาปริสัลักษณะ ๓๒ ประการได้มีกล่าวไว้ในมนต์ทั้งหลายอันพราหมณาจารย์ ทั้งหลาย พยากรณ์ไว้บริบูรณ์แล้วตามสำคัญว่า ท่านผู้ใดมีมหาปริสัลักษณะเหล่านั้นในกายตัว ท่าน ผู้นั้นมีคติเป็นสองอย่าง มิได้มีคติเป็นสามคือ ถ้าอยู่ครองเรือน จะพึงครอบครองทั่วปฐพีนี้ จะทรง ปกครองโดยธรรม โดยไม่ต้องใช้อาชญาไม่ต้องใช้ศัสตรา ถ้าออกบวชเป็นบรรพชิตจะได้เป็นพระ สัมมาสัมพุทธเจ้า มีกิเลสดังหลังคาอันเปิดแล้ว ไม่มีผู้อื่นยิ่งกว่า ท่านทั้งหลายจงถามปัญหา ๗ ข้อ คือ ขาติ โคตร ลักษณะ มนต์ ศิษย์คนอื่น ๆ ศิระะ และธรรมเป็นเหตุให้ศิระะตกไป ด้วยใจเท่านั้น เมื่อท่านทั้งหลายถามปัญหาด้วยใจแล้วพระองค์ก็จักแก้ด้วยวาจา”

มาณพผู้เป็นศิษย์ของพราหมณ์พาวรี ๑๖ คนได้แก่ อชิตมาณพ ติสสมेतเตยยมาณพ ปุณณกมาณพ เมตตคุมาณพ โธตกมาณพ อุปสิวมาณพ นันทมาณพ เหมกมาณพ โตเทยยมาณพ กัปปมาณพ ชตุกัณณิมาณพ ภัทราวุธมาณพ อุทยมาณพ โปสาลมาณพ โมฆราชมาณพ ปิงคิยมาณพ และศิษย์อีก ๑๖,๐๐๐ คน ทั้งหมดนั้น เฉพาะคนหนึ่ง ๆ เป็นเจ้าหมู่เจ้าคณะ ปรากฏแก่โลกทั้งปวง เป็นผู้เพ่งฉาน มีปัญหาทรงจำ เป็นธีรชน ผู้มีจิตอบรมด้วยวาสนา ทรงชฎาและห่มหนังเสือเหลือง ได้ฟังคำพราหมณ์พาวรีแล้ว พร้อมกันกราบลาพราหมณ์พาวรี และลุกขึ้นกระทำประทักษิณ แล้ว จึงพากันออกเดินทางบ่ายหน้าไปทางทิศอุดรมุ่งไปยังที่ตั้งแห่งแคว้นมูหกะ เมืองมาหิสสตี เมืองอุชเชนี เมืองโคณฑะ เมืองเวทิสสา เมืองวนสวหยา เมืองโกสัมพี เมืองสาเกต^{๔๕} เมืองสาวัตถีอันเป็นเมือง

^{๔๔} ดูรายละเอียดใน พ.สุ. (ไทย) ๒๕/๔๘๓-๑๐๐๓/๗๓๕-๗๓๘, พ.จ. (ไทย) ๓๐/๑-๒๑/๑-๔.

^{๔๕} ในคัมภีร์อรรถกถากล่าวว่าบริษัทของมาณพ ๑๖ คน เมื่อออกจากเมืองโกสัมพีถึงเมืองสาเกต ตามลำดับ มีบริษัทเป็นแถวยาวประมาณ ๖ โยชน์ (๑ โยชน์เท่ากับ ๑๖ กิโลเมตร) คือ ๙๖ กิโลเมตร พ.สุ.อ. (ไทย) ๑/๖/-/๘๘๗.

อุดม เมืองเสตัพพะ เมืองกบิลพัสดุ์ เมืองกุสินารา เมืองปาวา โภคนคร เมืองเวสาลี แคว้นมคธ และ ปาสาณกเจตีย์ อันเป็นรมณีสถาน ที่นารีนรมย์ใจ พราหมณ์มาณพทั้งหลายพากันยินดีรีบด่วนขึ้นสู่ เจตีย์บรรพต เหมือนบุคคลถูกความร้อนแผดเผายินดีรีบจะหนีนั้น^{๑๐}

๒.๒.๓ การถามปัญหาเพื่อทดสอบความเป็นพระสัพพัญญู

สมัยนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้า แวดล้อมด้วยพระภิกษุสงฆ์ ทรงแสดงธรรมแก่ภิกษุทั้งหลาย อยู่ประหนึ่ง ราชสีห์บนลืออยู่ในป่าฉะนั้น อชิตมาณพได้เห็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้ามีพระรัศมีเรือง เรืองเหลืองอ่อน บริบูรณ์ดังดวงจันทร์วันเพ็ญ ได้เห็นพระอวยะอันบริบูรณ์ อชิตมาณพมีความร่า เริง ยืนอยู่ ณ ที่ควรข้างหนึ่ง ได้ทูลถามปัญหาด้วยใจว่า “ขอพระองค์จงตรัสบอกอ้าง ชชาติ อายุ โคตร พร้อมทั้งลักษณะ และขอให้ตรัสบอกถึงความสำเร็จในมนต์ทั้งหลายแห่งอาจารย์ของข้าพระองค์ เกิด อาจารย์ของข้าพระองค์ย่อมบอกมนต์แก่ศิษย์มีประมาณเท่าไร พระเจ้าข้า” พระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงกล่าวแก้ด้วยพระวาจาว่า “พราหมณ์ผู้เป็นอาจารย์ของท่านนั้นมีอายุร้อยยี่สิบปี ชื่อพาวรีโดย โคตร ลักษณะในกายมีสามประการ เรือนจบไตรเพท ในตำราทำนายมหาปุริสลักษณะ คือ คัมภีร์ อติหาส พร้อมทั้งคัมภีร์นิชฌนุศาสตร์^{๑๑} และเกฏฐศาสตร์^{๑๒} ถึงซึ่งความสำเร็จในธรรมแห่งพราหมณ์ ของตน และได้สั่งสอนมาณพ ๕๐๐ คน”

อชิตมาณพทูลถามว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้สูงสุดกว่านรชน ขอพระองค์จงค้นคว้าลักษณะ ทั้งหมดของพราหมณ์พาวรีอย่าให้ข้าพระองค์มีความสงสัยเกิด” พระพุทธเจ้าตรัสว่า “พราหมณ์ พาวรีนั้นย่อมปกปิดมุขมณฑลคือหน้าด้วยชีวนาได้ มีอุณาโลมชาติในระหว่างคิ้ว มีคุยฐานซ่อนอยู่ในฝัก เธอจึงรู้อย่างนี้เกิด” มหาชนทั้งปวงไม่ได้ยินใคร ๆ ผู้ถามเลย ได้ฟังปัญหา ที่พระผู้มีพระภาคเจ้า พยากรณ์แล้ว คิดพิศวงอยู่เกิดความโสมนัส ประณมอัญชลีสรรเสริญว่า “พระผู้มีพระภาคเจ้าเป็น อะไรหนอ เป็นเทวดา หรือเป็นพรหม หรือเป็นท้าวสุขัมบดีจอมเทพ เมื่อปัญหาอันผู้ถามด้วยใจ ไฉนมาแจ่มแจ้งแก่พระผู้มีพระภาคเจ้าได้”

^{๑๐} บุ.สุ. (ไทย) ๒๕/๑๐๐๔-๑๐๒๑/๗๓๘-๗๔๑, บุ.จ. (ไทย) ๓๐/๒๒-๓๙/๕-๗.

^{๑๑} นิชฌนุศาสตร์ คัมภีร์ประเภทศัพท์มูลวิทยา (Etymology) คลังศัพท์ (lexicon) หรืออภิธานศัพท์ (Glossary) ที่รวบรวมคำศัพท์ ในพระเวทซึ่งเป็นคำยาก หรือคำที่เลิกใช้แล้ว นำมาอธิบายความหมายเป็นส่วน หนึ่งของนิรุกติ ซึ่งเป็น ๑ ในแนวทางศาสตร์ ๖ ของศาสนาพราหมณ์ ดูรายละเอียดใน ที.สี.อ. (ไทย) ๑/๑/-/ ๕๓๘, บุ.จ.อ. (ไทย) ๖/-/๙๖.

^{๑๒} เกฏฐศาสตร์ คัมภีร์ว่าด้วยกฎเกณฑ์การใช้ถ้อยคำให้เหมาะสมแก่การประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ เป็นส่วนหนึ่งของกัลปะ ซึ่งเป็น ๑ ในแนวทางศาสตร์ ๖ ของศาสนาพราหมณ์ ดูรายละเอียดใน ที.สี.อ. (ไทย) ๑/ ๑/-/๕๓๘, บุ.จ.อ. (ไทย) ๖/-/๙๐.

อชิตมาณพทูลถามด้วยใจต่อไปว่า “ข้าแต่พระผู้มีพระภาคเจ้า ท่านพรหมณ์พาวรีถามถึงธรรมเป็นศีระะ และธรรมเป็นเหตุให้ศีระะตกไป ขอพระองค์ตรัสพยากรณ์ข้อนั้นกำจัดความสงสัยของข้าพระองค์ผู้เป็นฤๅษีเสียเถิด” พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสพยากรณ์ว่า “อวิชาชื่อว่าธรรมเป็นศีระะ วิชาประกอบด้วย ศรัทธา สติ สมาธิ ฉันทะ และวิริยะ ชื่อว่าเป็นธรรมเครื่องให้ศีระะตกไป” ลำดับนั้น อชิตมาณพมีความโสมนัสเป็นอันมาก เบิกบานใจ กระทำหนังสือเลื่องฉะเชิงบรรพ์ข้างหนึ่ง หมอบลงแทบยุคลบาท ด้วยเศียรเกล้า กราบทูลว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ผู้มีพระจักขุ พรหมณ์พาวรีผู้เจริญ มีจิตเบิกบานดีใจ พร้อมด้วยศิษย์ทั้งหลาย ขอไหว้พระยุคลบาท” พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสว่า “ขอพรหมณ์พาวรีพร้อมด้วยศิษย์ทั้งหลาย จะเป็นผู้ถึงความสุขเถิด อชิตะตัวเธอเอง ก็จะเป็นผู้ถึงความสุข จงเป็นผู้สันทัดกาลนานเถิด เราให้โอกาสแก่พรหมณ์พาวรี แก่เธอ และมาณพทั้งหมดถามข้อสงสัยทั้งปวง พวกเธอปรารถนาจะถามปัญหาอย่างใดอย่างหนึ่งก็จงถามเถิด” ^{๑๓}

๒.๓ อชิตมาณพปัญหา

อชิตมาณพเมื่อได้โอกาสอันพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงประทานแล้วจึงนั่งลงประคองอัญชลี^{๑๔} ทูลถามปัญหาอันเป็นความสงสัยของตน^{๑๕} ในท่ามกลางบริษัทกับพระผู้มีพระภาคเจ้าเป็นคนแรก ซึ่งเป็นคำถามทั้งหมด ๔ คาถา โดยทูลถามทีละคาถา และพระผู้มีพระภาคเจ้าก็ทรงตรัสตอบ ๔ คาถา โดยเรียงลำดับการถามและการตอบเป็นข้อ ๆ ได้ดังต่อไปนี้

ปัญหาข้อที่ ๑

- โลกถูกอะไรหุ้มห่อไว้ ?
- โลกไม่สดใสเพราะอะไร ?

^{๑๓} ขุ.สุ. (ไทย) ๒๕/๑๐๒๒-๑๐๓๘/๗๔๑-๗๔๔, ขุ.จ. (ไทย) ๓๐/๔๐-๕๖/๗-๑๐.

^{๑๔} แสดงให้เห็นว่าในตอนแรกที่ถามปัญหาด้วยใจ ยังไม่เชื่อสนิทใจในความเป็นพระสัพพัญญูอยู่ จึงได้ยืนทูลถามปัญหา

^{๑๕} มาณวกปัญหา ในตำรารุ่นหลังกล่าวว่า เป็นปัญหาที่พรหมณ์พาวรีผู้ขึ้นมา แล้วให้มาณพแต่ละคนไปทูลถามพระผู้มีพระภาคเจ้า แต่เมื่อค้นจากพระไตรปิฎกและอรรถกถาแล้ว พบว่าเป็นปัญหาของมาณพแต่ละคนที่คิดขึ้นในขณะนั้นแล้วทูลถามพระผู้มีพระภาคเจ้า ซึ่งเป็นลักษณะของการโต้ตอบปัญหา คือเมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสตอบปัญหาแล้ว และเมื่อมาณพสงสัยในคำตอบ ก็จะถามต่อในข้อที่ตนสงสัยเป็นช่วง ๆ ไป ถ้าพรหมณ์พาวรีแต่งปัญหาขึ้นมา ก็ไม่น่าจะรู้ว่าพระผู้มีพระภาคเจ้าจะตรัสตอบว่าอย่างไร และจะถามปัญหาต่อไปให้สอดคล้องกันได้อย่างไร ดูรายละเอียดใน ขุ.สุ.อ. (ไทย) ๑/๖/-/๘๘๘.

- เครื่องฉาบทาโลกคืออะไร ?
- ภัยใหญ่ของโลกคืออะไร ?^{๑๖}

คำตอบข้อที่ ๑

- โลกถูกอวิชชาหุ้มห่อไว้
- โลกไม่สดใสเพราะความตระหนี่^{๑๗} และความประมาท
- ความอยากเป็นเครื่องฉาบทาโลกไว้
- ทุกข์เป็นภัยใหญ่ของโลก^{๑๘}

ในการถามปัญหาข้อที่ ๑ นี่เป็นการถามถึงเกี่ยวกับเรื่องโลก ซึ่งโลกในที่นี้ก็คือหมู่มืด^{๑๙} ที่ต้องเวียนว่ายตายเกิดอยู่ในสังสารวัฏ เพราะถูกอวิชชาห่อหุ้มปิดบังไว้ มืดมิดจึงไม่เห็นแจ้งสัง-
กรรมตามความเป็นจริง เห็นของไม่สวยงามว่าสวยงาม เห็นทุกข์เป็นสุข จึงเกิดตณฺหาติดใจยินดีกับ
สิ่งที่ได้ประสบแล้วยึดติดไว้หวงแหนไว้ไม่ให้ใคร เป็นผู้ตั้งอยู่ในความประมาท เพราะใจถูกความ
โลภ ความโกรธ ความหลงครอบงำ อนึ่ง ทั้งตัวหมู่มืดเอง และอารมณ์ที่ประสบเหล่านั้นล้วนเป็น
ทุกข์ คงทนอยู่สภาพเดิมไม่ได้ ต้องเปลี่ยนแปลงไป ไม่อยู่ในอำนาจของใคร คือ ต้องแก่ เจ็บ ตาย
เพราะเหตุ นั้นทุกข์จึงเป็นภัยใหญ่ เป็นภัยที่น่ากลัว ของหมู่มืดผู้ประมาทอยู่

ปัญหาข้อที่ ๒

- อะไรเป็นเครื่องกันกระแสน้ำกิเลสทั้งหลายได้ ?
- อะไรตัดกระแสกิเลสทั้งหลายได้ ?^{๒๐}

คำตอบข้อที่ ๒

- สติเป็นเครื่องกันกระแสกิเลสเหล่านั้นได้
- ปัญญาเป็นเครื่องตัดกระแสกิเลสเหล่านั้นได้^{๒๑}

^{๑๖} พ.ศ. (ไทย) ๒๕/๑๐๓๙/๗๔๕, พ.ศ. (ไทย) ๓๐/๕๗/๑๑.

^{๑๗} ความตระหนี่ มี ๕ อย่าง (๑) อาวาสมัจฉริยะ ความตระหนี่ที่อยู่ (๒) กุลมัจฉริยะ ความตระหนี่
ตระกูล (๓) ลาภมัจฉริยะ ความตระหนี่ลาภ (๔) วัฒนมัจฉริยะ ความตระหนี่วรรณะ (๕) ธัมมมัจฉริยะ ความ
ตระหนี่ธรรม พ.ศ. (ไทย) ๓๐/๒/๔๙.

^{๑๘} พ.ศ. (ไทย) ๒๕/๑๐๔๐/๗๔๕, พ.ศ. (ไทย) ๓๐/๕๘/๑๑.

^{๑๙} พระธรรมบาลเถระ, **เนตติอรรถกถา**, พระคันธสราภวังค์ แปลและอธิบาย, (นครปฐม: หจก.
พิมพ์ที่ ซีไอโอเซ็นเตอร์, ๒๕๕๑), หน้า ๑๘๑.

^{๒๐} พ.ศ. (ไทย) ๒๕/๑๐๔๑/๗๔๕, พ.ศ. (ไทย) ๓๐/๕๙/๑๑.

อธิบาย อชิตมาณพทูลถามถึงคำว่า “กระแส” กระแสในที่นี้ คือกระแสแห่งกิเลสมี ตัณหาเป็นต้น ซึ่งจะไหลเข้าทางอายาตนะภายในทั้ง ๖ จึงทำให้ใจเศร้าหมอง^{๒๒} และทูลถามถึง ธรรมอย่างเพลาคือเป็นเครื่องป้องกันคือเครื่องห้ามกระแสนั้น^{๒๓} และทูลถามธรรมอย่างสูงสุดที่เป็น เครื่องตัด คือละได้อย่างเด็ดขาดโดยไม่มีอะไรเหลือ^{๒๔}

สตินั้นเปรียบเหมือนกับทหารผู้รักษาประตูเมืองทั้ง ๔ ทิศ เมื่อใครจะผ่านประตูเมือง เข้าไป ทหารผู้รักษาประตูเมืองต้องใคร่ครวญตรวจดูว่าเป็นคนดีหรือคนร้าย ถ้าเป็นคนดีก็ปล่อยให้ เข้าไป ถ้าเป็นคนร้ายก็กักตัวไว้ไม่ให้เข้าไป ในทางธรรมก็เหมือนกัน สตินั้นต้องคอยสำรวจระวัง รู้ตัวอยู่เสมอในเมื่ออายาตนะภายใน มีตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ กระทบกับ อายาตนะภายนอก คือ รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ และ อัมมารมณฺห์ ต้องระวังไม่ให้เกิดความยินดียินร้ายต่ออารมณ์เหล่านั้น เพราะเมื่อเกิดความยินดียินร้ายแล้ว กิเลสมีโลภะ โทสะ เป็นต้น ย่อมไหลเข้ามาสู่ใจได้ จึงทำให้คิด พุดทำไปตามอำนาจของกิเลสเหล่านั้น แล้วก่อให้เกิดทุกข์โทษภัยต่าง ๆ ตามมาได้

สตินั้นสามารถข่มกิเลสที่เป็นปริยภูฐานกิเลสจำพวกนิรวณฺเฑได้ แต่ไม่สามารถตัดกิเลสที่ เป็นอนุสัยกิเลสที่นอนเนื่องอยู่ในสันดานได้ ต้องอาศัยปัญญา คือมรรคญาณ จึงจะสามารถตัดกิเลส ประเภทนี้ได้อย่างเด็ดขาด

ปัญหาข้อที่ ๓

- ปัญญา สติ นามและรูปนี้ ดับที่ไหน ?^{๒๕}

คำตอบข้อที่ ๓

- ปัญญา สติ นามและรูปนี้ ดับไม่มีส่วนเหลือในนิพพาน^{๒๖}

อธิบาย อชิตมาณพสงสัยว่า สติ และปัญญา ซึ่งเป็นเครื่องมือในการกำหนดรู้รูปนามนั้น ในภาวะนิพพานนั้นจะมีสติปัญญาอยู่หรือเปล่า ส่วนคำตอบนั้นอธิบายว่า นิพพาน เป็นสภาวะที่ดับ

^{๒๑} พุ.สุ. (ไทย) ๒๕/๑๐๔๒/๗๔๖, พุ.จุ. (ไทย) ๓๐/๖๐/๑๒.

^{๒๒} ดุราลัยเถียรใน พุ.สุ.อ. (ไทย) ๑/๖/-/๘๙๓.

^{๒๓} ดุราลัยเถียรใน พุ.สุ.อ. (ไทย) ๑/๖/-/๘๙๓.

^{๒๔} ดุราลัยเถียรใน พุ.สุ.อ. (ไทย) ๑/๖/-/๘๙๓.

^{๒๕} พุ.สุ. (ไทย) ๒๕/๑๐๔๓/๗๔๖-๗๔๗, พุ.จุ. (ไทย) ๓๐/๖๑/๑๒.

^{๒๖} พุ.สุ. (ไทย) ๒๕/๑๐๔๔/๗๔๗, พุ.จุ. (ไทย) ๓๐/๖๒/๑๒.

ไม่เหลือแห่งรูปนาม แม้กระทั่งสติปัญญาที่เป็นเครื่องมือในการกำหนดรู้รูปนาม เพราะเหตุนี้
ในสภาวะนิพพานนั้นจึงไม่มี สติ ปัญญา รูป และนาม^{๒๗}

ปัญหาข้อที่ ๔

- การดำเนินชีวิตของพระอรหันตชีนาสพ และพระเสขะเป็นอย่างไร ?^{๒๘}

คำตอบข้อที่ ๔

- การดำเนินชีวิตของพระเสขะ คือ พึงเป็นผู้ไม่ปรารถนาสิ่งใดในกามทั้งหลาย และ
ความเป็นผู้มีใจไม่ขุ่นมัว ส่วนการดำเนินชีวิตของพระอรหันต์ คือ ความเป็นผู้ฉลาดในธรรมทั้งปวง
และ ความเป็นผู้มีสติดำรงอยู่^{๒๙}

อธิบาย อชิตมาณพได้ฟังการประกาศสังฆธรรมทั้ง ๔ ในปัญหาทั้ง ๓ แล้ว แต่ก็ยังไม่ได้
บรรลุนิพพาน จึงทูลถามถึงปฏิบัติของพระเสขะและพระอเสขะต่อไป^{๓๐} ปฏิบัติของพระเสขะซึ่ง
เป็นพระผู้ที่ยังต้องศึกษาเพื่อให้บรรลุผลในเบื้องสูงต่อไปนั้น ต้องเป็นผู้เจริญสติโดยระวังใจ
ไม่ให้ยินดีในร้ายใน รูป รส กลิ่น เสียง สัมผัส และธัมมารมณ์ ที่มากระทบ ส่วนพระอรหันต-
ชีนาสพนั้น เป็นผู้เสร็จกิจแล้ว ไม่มีกิเลสที่จะต้องกำจัดแล้ว ท่านจึงเป็นผู้มีสติสมบูรณ์ และฉลาด
ในธรรมทั้งปวง

เมื่อจบพุทธวิสัยชนาลง อชิตมาณพและอันเตวาสิก ๑,๐๐๐ คนผู้เป็นบริวารก็ได้บรรลุ
เป็นพระอริยบุคคลชั้นสูงสุดคือเป็นพระอรหันต์ และทูลขออุปสมบทเป็นภิกษุในบวรพุทธศาสนา^{๓๑}

ต่อจากนั้น มาณพอีก ๑๕ คนก็ทูลถามปัญหาของตนตามลำดับ เมื่อจบพุทธวิสัยชนาลง
มาณพเหล่านั้น พร้อมทั้งบริวาร ๑๕,๐๐๐ คน ก็ได้บรรลุเป็นพระอรหันต์ และทูลขออุปสมบท
ส่วนปิงคิมาณพ ท่านได้บรรลุเป็นพระอนาคามีเพราะความที่ตนเป็นผู้มีจิตพุ่งชนด้วยอำนาจ
ความเยื่อใยในพราหมณ์พาวรีผู้เป็นลุงว่า “ลุงของเราไม่ได้ฟังพระธรรมเทศนาอันมีปฏิภาณวิจิตร
เช่นนี้” ส่วนเทวดาและมนุษย์ที่เหลือนับได้ ๑๔ โกฎิได้ตรัสรู้ธรรม^{๓๒}

^{๒๗} ดุราลละเอียตใน ขุ.สุ.อ. (ไทย) ๑/๖/-/๘๙๔.

^{๒๘} ขุ.สุ. (ไทย) ๒๕/๑๐๔๕/๗๔๗, ขุ.จู. (ไทย) ๓๐/๖๓/๑๒.

^{๒๙} ขุ.สุ. (ไทย) ๒๕/๑๐๔๖/๗๔๗, ขุ.จู. (ไทย) ๓๐/๖๔/๑๒.

^{๓๐} ขุ.สุ.อ. (ไทย) ๑/๖/-/๘๙๕.

^{๓๑} ดุราลละเอียตใน ขุ.จู. (ไทย) ๓๐/๘/๗๒.

^{๓๒} ปัญหาของมาณพ ๑๕ คนที่เหลือ ดุราลละเอียตใน ขุ.สุ. (ไทย) ๒๕/๑๐๔๗-๑๑๓๐/๗๔๘-๗๗๔,
ขุ.จู. (ไทย) ๓๐/๖๕-๑๔๘/๑๓-๓๕.

๒.๔ พราหมณ์พาวรีบรรลุตรรณ

เมื่อจบพระธรรมเทศนา พวกมนุษย์ที่มาจากที่นั่น ๆ ได้ปรากฏในคามและนิคมเป็นต้นของตน ๆ ด้วยอานุภาพของพระผู้มีพระภาคเจ้า แม้พระผู้มีพระภาคเจ้าอันภิกษุ ๑๖,๐๐๐ รูป แวดล้อมก็ได้เสด็จไปยังกรุงสาวัตถี ณ ที่นั้น

พระปิงคิยามณพถวายบังคมพระผู้มีพระภาคเจ้า แล้วกราบทูลว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์จะไปบอกพาวรีพราหมณ์ ถึงการบังเกิดขึ้นแห่งพระพุทธเจ้า เพราะข้าพระองค์ ปฏิญาณไว้แก่พาวรีพราหมณ์นั้น”

เมื่อพระปิงคิยามณพได้รับอนุญาตจากพระผู้มีพระภาคเจ้าแล้ว ก็ได้ไปถึงฝั่งโคธาวรี ด้วยยานพาหนะ^{๓๓} แล้วจึงเดินไปด้วยเท้ามุ่งหน้าไปยังอาศรม พาวรีพราหมณ์นั่งแลดูต้นทางเห็นท่านปิงคิยะปราศจากหยาบและชฎา เดินมาด้วยเพศของภิกษุ ก็สันนิษฐานเอาว่า พระพุทธเจ้าทรงอุบัติแล้วในโลก จึงถามพระปิงคิยะเมื่อไปถึงแล้วว่า “พระพุทธเจ้าทรงอุบัติแล้วในโลกหรือ” พระปิงคิยะตอบว่า “ถูกแล้วพราหมณ์ พระพุทธเจ้าประทับนั่ง ณ ปาสาณกเจดีย์ ทรงแสดงธรรมแก่พวกเรา” พาวรีพราหมณ์บอกว่า “ข้าพเจ้าจักฟังธรรมของท่าน” ลำดับนั้นพาวรีพราหมณ์พร้อมด้วยบริษัท บูชาพระปิงคิยะด้วยสักการะเป็นอันมาก แล้วให้ปูอาสนะ

พระปิงคิยะนั่งบนอาสนะนั้นแล้วกล่าวว่า “อาตมาจะกล่าวบทขับที่เป็นเหตุให้ถึงฝั่งตามที่พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสไว้ พระพุทธเจ้าทรงเป็นผู้ปราศจากมลทิน ทรงมีพระปัญญาอันไพบูรณ์ ทรงปราศจากกาม ทรงไร้กิเลสตั้งปาชัญญ ทรงเป็นนาคะ ทรงเห็นอย่างใดก็ตรัสอย่างนั้น

อาตมาจะกล่าวถ้อยคำที่ประกอบด้วยคำสรรเสริญ พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงละมลทินและโมหะได้แล้ว ทรงละความถือตัวและความลบหลู่ได้

ท่านพราหมณาจารย์ พระผู้มีพระภาคเจ้าอันอาตมาได้เข้าเฝ้าแล้ว นกพึงละป่าเล็ก แล้วมาอยู่อาศัยป่าใหญ่ที่มีผลไม้มากฉันใด อาตมาภาพก็ฉันนั้นละคณาจารย์ผู้มีทัศนะแคบ ไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคเจ้าเหมือนหงส์โผลงสู่สระใหญ่ฉันนั้น

ก่อนแต่ศาสนาของพระโคตม อาจารย์เจ้าลัทธิเหล่าใด เคยตอบแก่อาตมาว่า เหตุนี้ได้เป็นมาแล้วอย่างนี้ จักเป็นอย่างนี้ คำตอบทั้งหมดนี้ เป็นคำที่เชื่อสืบต่อกันมา คำตอบทั้งหมดนั้นมิแต่จะทำให้ตรึกไปต่าง ๆ อาตมาไม่ยินดีคำตอบนั้น

^{๓๓} ในอรรถกถากล่าวว่าท่านไปด้วยยาน ชุ.สุ.อ. (ไทย) ๑/๖/-/๙๖๙.

พระโคตมเป็นเอกบุรุษ ประทับนั่งทำลายความมืดอยู่ ทรงรุ่งเรือง ทรงแผ่พระรัศมีทรงมีพระญาณอันไพบูรณ์

ธรรมใดอันไม่มีอะไร ๆ เปรียบได้ พระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์ใดทรงแสดงธรรมที่บุคคลเห็นได้เอง ไม่จำกัดกาล เป็นที่สันตติหา ไม่มีอันตรายแก่อาตมา”

พราหมณ์พาวรีกล่าวว่า “ท่านปิงคียะ พระโคตมพระองค์ใดได้ทรงแสดงธรรมอันบุคคลพึงเห็นเอง ไม่ประกอบด้วยกาล เป็นที่สันตติหา ไม่มีอันตราย เป็นธรรมที่ไม่มีอะไรเปรียบได้ เพราะเหตุไร ท่านจึงอยู่ปราศจากพระโคตมพระองค์นั้น ผู้มีพระปัญญาเป็นเครื่องปรากฏ ดุจแผ่นดิน มีพระปัญญากว้างขวาง พระองค์นั้น ?”

พระปิงคียะกล่าวตอบว่า “ท่านพราหมณ์ พระโคตมพระองค์ใดได้ทรงแสดงธรรมอันบุคคลพึงเห็นเองแก่อาตมาภาพ อาตมามีได้อยู่ปราศจากพระโคตมพระองค์นั้น

ท่านพราหมณ์ อาตมาไม่ประมาททั้งกลางคืนกลางวัน เห็นอยู่ซึ่งพระพุทธรูปเจ้าผู้โคตมพระองค์นั้นด้วยใจ เหมือนเห็นด้วยจักขุ ฉะนั้น อาตมานมัสการอยู่ซึ่งพระพุทธรูปเจ้าผู้โคตมพระองค์นั้นตลอดราตรี อาตมามีได้อยู่ปราศจากพระพุทธรูปด้วยความไม่ประมาทนั้น

ศรัทธา ปิติ มนะ และสติของอาตมาย่อมโน้มไปในคำสั่งสอนของพระพุทธรูปเจ้าผู้โคตมผู้มีพระปัญญากว้างขวาง ประทับอยู่ยังทิศใด ๆ อาตมาก็เป็นผู้โน้มไปโดยทิศนั้น ๆ

ร่างกายของอาตมาผู้แก่แล้ว มีกำลังและเรี่ยวแรงน้อย จึงไปยังที่พระผู้มีพระภาคเจ้าประทับอยู่ไม่ได้ แต่อาตมาไปเฝ้าพระพุทธรูปเป็นนิตย์ ไปด้วยความดำริ เพราะว่าใจของอาตมาประกอบแล้วด้วยพระพุทธรูปนั้น

อาตมานอนดินนอนอยู่บนเปือกตมคือกาม ลอยจากเกาะหนึ่ง ไปสู่เกาะหนึ่งละจากคำสอนหนึ่ง ไปสู่คำสอนหนึ่ง

ครั้งต่อมา อาตมาได้เฝ้าพระสัมมาสัมพุทธรูปเจ้า ผู้ทรงข้ามโอฆะได้แล้ว ไม่มีอาสวะ”

พระปิงคียะกล่าวจบคาถานี้ พระผู้มีพระภาคเจ้าประทับยืนอยู่ที่กรุงสาวัตถีทรงทราบความแก่กล้าแห่งอินทรีย์ของพระปิงคียะและพราหมณ์พาวรีแล้ว ทรงเปล่งพระรัศมีออกไป

พระปิงคียะได้เห็นพระรัศมีเปลี่ยวแลไปดุ ก็ได้เห็นพระผู้มีพระภาคเจ้าประจุมาประทับอยู่เบื้องหน้า จึงบอกแก่พราหมณ์พาวรีว่า พระพุทธรูปเจ้าเสด็จมาแล้ว

พราหมณ์พาวรีลุกจากอาสนะ ยืนประคองอัญชลี พระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงแสดงตนแก่พราหมณ์ และตรัสแก่พระปิงคียะว่า

“ปิงคียะ พระวักกลี พระภัทราวุธและ พระอาฬวีโคตมะ เป็นผู้ที่มีศรัทธาแน่นไปแล้ว บรรลุเป็นพระอรหันต์เพราะศรัทธานำ ฉันทใด แม้ท่านก็จงปล่อยศรัทธาลง ฉันทนั้น เมื่อท่านน้อมลงด้วยศรัทธา ปรรณวิปัสสนา โดยนัยเป็นต้นว่า สังขารทั้งปวงไม่เที่ยง ก็จักถึงนิพพาน อันเป็นฝั่งโน้นคือ ฝั่งตรงข้ามแห่งวัฏฏะอันเป็นบ่วงแห่งมัจจุราช”

อธิบายพระดำรัสที่ว่า พระวักกลี พระภัทราวุธแห่งมาณพ ๑๖ และพระอาฬวีโคตมเป็นผู้ที่น้อมใจไปด้วยศรัทธาแล้ว ได้บรรลุพระอรหันต์ด้วยศรัทธาทุกรูปฉันทใด แม้ท่านก็จงปล่อยศรัทธานั้น ฉันทนั้น แต่นั้นเมื่อท่านน้อมใจไปด้วยศรัทธา ปรรณวิปัสสนาโดยนัยมีอาทิว่า สังขารทั้งหลายทั้งปวงไม่เที่ยง ก็จักถึงนิพพานอันเป็นฝั่งโน้นแห่งวัฏฏะอันเป็นบ่วงแห่งมัจจุ พระพุทธเจ้าทรงจบเทศนาลงด้วยธรรม คือความเป็นพระอรหันต์

เมื่อจบเทศนาพระปิงคียะบรรลุเป็นพระอรหันต์ พาวรีพราหมณ์บรรลุนาคามี ส่วนศิษย์ ๕๐๐ ของพาวรีพราหมณ์ ได้เป็นพระโสดาบัน

พระปิงคียะกล่าวทูลความเลื่อมใสของตนว่า “ข้าพระองค์นี้ฟังพระดำรัสของพระมุนีแล้วเลื่อมใสอย่างยิ่ง พระสัมมาสัมพุทธเจ้า มีกิเลสเครื่องปิดบังอันเปิดแล้ว ไม่มีกิเลสจุดตะปูตรึงใจ ทรงมีปฏิภาณ ทรงทราบธรรมเป็นเหตุกล่าวว่าประเสริฐยิ่ง ทรงทราบธรรมชาติทั้งปวงทั้งเลวและประณีตด้วยพระอภิปัญญา พระองค์เป็นศาสดาผู้กระทำที่สุดแห่งปัญหาทั้งหลาย แก่เหล่าชนผู้มีความสงสัยปฏิญาณอยู่ นิพพานอันกิเลสมีรากจะเป็นต้นไม่พึงนำไปได้ เป็นธรรมไม่กำเริบหาอุปมาในที่ไหน ๆ มิได้

บัดนี้ความสงสัยในพระนิพพานไม่มีแก่ข้าพระองค์ ขอพระองค์จงทรงจำข้าพระองค์ว่า เป็นผู้ที่มีจิตแน่นไปแล้ว ในนิพพานด้วยประการนี้”^{๓๔}

๒.๕ อดีตชาติของพราหมณ์พาวรีและมาณพ ๑๖ คน

อรรถกถาเล่าความเป็นมาของพาวรีพราหมณ์ ศิษย์ผู้ใหญ่ ๑๖ คน และศิษย์บริวารของศิษย์ผู้ใหญ่ผู้นั้นอีก ๑๖,๐๐๐ คน ไว้ว่า

ครั้งอดีตกาล มีช่างไม้ชาวกรุงพาราณสีคนหนึ่งมีฝีมือไม่เป็นสองรองใคร เขามีศิษย์ช่างไม้ระดับหัวหน้าอยู่ ๑๖ คน

^{๓๔} ดูรายละเอียดใน ชุ.จุ.อ. (ไทย) ๖/-/-/๔๔๕-๔๔๑.

ทั้งหมดอยู่อาศัยเลี้ยงชีวิตในกรุงพาราณสี นำไม้มาสร้างปราสาทแบบต่าง ๆ สร้างเสร็จแล้วใช้แพนำปราสาทล่องมาทางแม่น้ำคงคา หากมีพระราชาร้องการ พวกเขาก็จะรับจ้างสร้างปราสาทตั้งแต่ชั้นเดียวไปจนถึง ๗ ชั้น หากไม่ทรงต้องการปราสาทที่สร้างแล้วนั้น พวกเขาก็จะขายให้คนอื่น ๆ นำเงินมาเลี้ยงครอบครัว

วันหนึ่ง ผู้เป็นอาจารย์คิดว่า “พวกเราไม่อาจจะมีชีวิตเป็นช่างไม้อย่างนี้ได้ตลอดไปถึงคราวแก่เฒ่างานไม้เหล่านั้นพวกเราก็จะทำได้ยากขึ้น” จึงเรียกเหล่าศิษย์มาประชุม แล้วบอกว่า “เธอทั้งหลาย พวกเธอจงไปนำต้นไม้ที่มีแก่นน้อย มีต้นมะเดื่อ เป็นต้น มาให้เรา”

ครั้นได้มาแล้ว อาจารย์ทำไม้เหล่านั้นเป็นนกแล้วติดตั้งระบบยนต์เข้าไป สำเร็จแล้วนกไม้นั้นสามารถกระโดดขึ้นสู่อากาศจุพญาหงส์บินไปเบื้องบน วนลงจอดข้างหน้าศิษย์ทั้งหลาย

อาจารย์ถามเหล่าศิษย์ว่า “พวกเรามีพาหนะไม้เช่นนี้ก็สามารถยึดราชสมบัติในชมพูทวีปได้ พวกเธอก็จะช่วยกันทำพาหนะนกไม้ เราจะใช้ยึดราชสมบัติในชมพูทวีปดำรงชีพ เพราะการเลี้ยงชีพอย่างช่างไม้ลำบาก”

พวกลูกศิษย์ได้ทำพาหนะนกไม้แล้วแจ้งแก่อาจารย์ ปรีชากันว่า จะยึดราชสมบัติที่เมืองใด พวกศิษย์บอกให้ยึดกรุงพาราณสี ที่พวกเราอยู่นี้แหละ แต่อาจารย์ค้านว่า ไม่ดี เพราะใคร ๆ ก็จะพากันเรียกว่าพระราชาช่างไม้ พระยุพราชช่างไม้ เราจะไปยึดที่อื่น

เหล่าลูกศิษย์นำลูกเมียขึ้นพาหนะไม้ มีอาวุธอยู่ทุกพาหนะ นกไม้บินขึ้นมุ่งหน้าไปยึดพระนครหนึ่งในป่าหิมวัตประเทศ อภิเชกอาจารย์ไว้ในตำแหน่งกษัตริย์มีชื่อว่า “พระเจ้ากัญฐวาหนะ” พระนครเปลี่ยนชื่อเป็นกัญฐวาหนนคร แม้เมืองอื่น ๆ ในรัฐก็มีชื่ออย่างนี้

พระราชาทรงครองราชย์โดยธรรม ทรงตั้งพระยุพราช และตั้งศิษย์ ๑๖ คนไว้ในตำแหน่งอาจารย์ทรงสงเคราะห์ศิษย์เหล่านั้นด้วยสังคหวัตถุ ๔ แคว้นนี้จึงเป็นแคว้นที่มั่งคั่งสมบูรณ์ และไม่มีอันตราย ประชาชนเคารพรักพระราชามาก

อยู่มาวันหนึ่ง มีพวกพ่อค้าจากมัชฌิมประเทศนำสินค้ามาสู่นครนี้ และนำเครื่องบรรณาการไปถวายพระราชารัตริสถามว่า “พวกท่านมาจากไหน ?” พวกพ่อค้าทูลว่า “มาจากกรุงพาราณสี พระเจ้าข้า” แล้วทรงสอบถามความเป็นไปของกรุงพาราณสี ทรงดูแลพวกเขาระหว่างอยู่ในเมืองนี้ ก่อนกลับ ก็ตรัสว่า “พวกท่านจงนำมิตรภาพของเราไปทูลกับพระราชาท่านด้วย”

พวกพ่อค้ากลับไปกรุงพาราณสีแล้วเข้าเฝ้ากราบทูลให้พระราชาพาราณสีทรงทราบ พระราชาตรัสประกาศว่า “ตั้งแต่ววันนี้เป็นต้นไป เราจะดเก็บส่วยของพ่อค้าที่มาจากแคว้นกัฏฐวาหนะ แม้พระเจ้ากัฏฐวาหนะก็ทรงประกาศเช่นนั้นในกาลต่อมา

พระราชาทั้งสองได้เป็นพระสหายกันโดยที่ได้ทรงพบเห็นหน้ากันเลยนอกจากส่งพระราชสาสน์โต้ตอบความเป็นไปของกันและกัน ทั้งฝากเครื่องบรรณาการอย่างเล็กให้แก่กันโดยตกลงกันว่า “หากมีอะไรที่เป็นสิ่งอัศจรรย์ก็ขอความกรุณาแจ้งให้ทราบด้วย”

จนเมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้ากัสสปะทรงอุบัติขึ้นแล้ว ประทับอยู่ ณ กรุงพาราณสี พระราชามีพระดำริว่า “สิ่งอื่นจะสูงสุดยิ่งกว่าพระรัตนตรัยเป็นไม่มี เราจะส่งข่าวบอกพระสหายว่า บัดนี้พระรัตนตรัยเกิดขึ้นแล้วในโลก” แล้วตรัสให้เจ้าหน้าที่จาริกอักษรว่า “พระพุทเจ้าทรงอุบัติขึ้นแล้วในโลก เพื่อประโยชน์เกื้อกูลแก่สัตว์ทั้งปวง พระธรรมเกิดขึ้นพร้อมแล้วในโลก เพื่อความสุขแก่สัตว์ทั้งปวง พระสงฆ์เกิดขึ้นพร้อมแล้วในโลกเป็นบุญเขตที่ไม่มีอะไรยิ่งไปกว่า”

จากนั้นให้เขียนเล่าการปฏิบัติธรรมของภิกษุรูปหนึ่งจนถึงพระอรหันต์ด้วยสีแดงบนแผ่นทองคำ แล้วใส่ลงในหีบใช้ผ้าพันหีบประทับตรา วางบนบัลลังก์ซึ่งอยู่บนหลังช้างตัวประเสริฐ แล้วบูชาด้วยของหอมและดอกไม้เป็นต้น เชิญชวนเหล่ากษัตริย์ และประชาชน ทรงนำเสด็จไปถึงเขตแคว้นกัฏฐวาหนะด้วยพระองค์เอง แล้วให้ประเทศราชอัญเชิญบรรณาการนั้นต่อไป

แม้พระราชากัฏฐวาหนะก็ได้เสด็จมาต้อนรับ ทูลเชิญเครื่องบรรณาการเข้าพระนคร แล้วบูชาเช่นกัน ตรัสสั่งให้ประชุมเหล่าอำมาตย์และชาวพระนคร ณ พระลานหลวง ทรงเปิดหีบออกก็ทอดพระเนตรเห็นแผ่นอักษรอยู่ในหีบ ทรงเปิดออกตามลำดับก็ทรงพบจารึกบนแผ่นทองคำ ทรงพอพระทัยว่า สหายของเราส่งรัตนบรรณาการที่หาได้ยากในแสนกัป พวกเราได้ฟังสิ่งที่ไม่เคยฟังว่า “พระพุทเจ้าทรงอุบัติขึ้นแล้วในโลก” เราควรจะไปเฝ้าพระพุทเจ้าและฟังธรรม

พวกอำมาตย์กราบทูลให้รอก่อน พวกตนจะไปดูว่าจริงหรือไม่ ? อาจารย์ ๑๖ คน พร้อมด้วยบริวาร ๑๖,๐๐๐ คน ถวายบังคมพระราชาแล้วกราบทูลว่า “ถ้าพระพุทเจ้าทรงอุบัติขึ้นในโลก พวกข้าพระองค์จะไม่กลับมาอีก ถ้ายังไม่ทรงอุบัติ พวกข้าพระองค์จะกลับมา”

แม้พระเจ้าหลานเธอ^{๓๕} ของพระราชาที่ถวายบังคมลาไปกับคณะนั้นด้วย พระราชาตรัสสั่งว่า “เมื่อเจ้ารู้ว่าพระพุทเจ้าทรงอุบัติแล้วก็จงกลับมาบอกเราด้วย” พระเจ้าหลานรับพระบัญชาแล้วไป เมื่อพวกเขาเดินทางไปยังไม่ทันถึงพระนครพาราณสี พระพุทเจ้ากัสสปะได้เสด็จ

^{๓๕} พระเจ้าหลานเธอชาติสุดท้ายคือพระปิงคิยะผู้เป็นหลานของพาวรีพราหมณ์

ปริณิพพานแล้ว พวกเขาไปถึงพระวิหารก็เห็นแต่พระสาวก จึงถามว่า “ท่านไหนเป็นพระพุทธรเจ้า พระพุทธรเจ้าอยู่ที่ไหน ?”

พวกสาวกบอกว่า “พระพุทธรเจ้าปริณิพพานแล้ว” พวกอาจารย์ ๑๖ คน เสียใจคร่ำครวญว่า “โอ พวกเรามาไกล ไม่ได้เห็นพระองค์” แล้วถามว่า “ข้าแต่พระคุณเจ้า ก็พระโอวาทที่พระพุทธรเจ้าทรงประทานไว้ยังมีอยู่หรือ ?” ตอบว่า “ยังมีอยู่อุบาสก คือพึงตั้งอยู่ในพระรัตนตรัย พึงสมาทานศีล ๕ พึงเข้าอยู่จำในอุโบสถประกอบด้วยองค์ ๘ พึงให้ทาน พึงปฏิบัติธรรม”

อาจารย์และบริวารเหล่านั้นพากันออกบวชทั้งหมด เว้นเพียงพระเจ้าหลานเธอ นั้นไม่ได้บวช นำเอาสิ่งที่พระพุทธรเจ้าทรงใช้สอย มีต้นโพธิ์และธมกรกเป็นต้นไป และนิมนต์พระเถระรูปหนึ่งเดินทางไปกราบทูลแด่พระราชาว่า “พระพุทธรเจ้าทรงอุบัติขึ้นแล้วในโลก แต่บัดนี้เสด็จปริณิพพานแล้ว” และกราบทูลถึงพระโอวาทที่ทรงประทานไว้

พระราชาเสด็จเข้าไปหาพระเถระฟังธรรมแล้วตรัสให้สร้างพระวิหารประดิษฐานธมกรกปลุกต้นโพธิ์ ทรงดำรงอยู่ในพระรัตนตรัยและศีล ๕ เป็นนิตย์ ทรงรักษาอุโบสถ ให้ทานตราบเท่าพระชนชีพแล้วบังเกิดในเทวโลก แม้อำมาตย์บริวารที่บวชก็มีภรรยาสองคน เกิดเป็นบริวารของเทพราชานั้น

ผ่านไปพุทธันดรหนึ่ง เมื่อพระพุทธรเจ้าโคตมะของพวกเรายังไม่ทรงอุบัติ ทั้งหมดจุติจากเทวโลก อติตพระราชากัฏฐวาหนะเกิดเป็นบุตรของปุโรหิตพระเจ้ามหาโกศลได้ชื่อว่าพาวรี ถึงพร้อมด้วยมหาปุริสลักษณะ ๓ ประการ และจบไตรเพท เมื่อบิดาล่วงลับไปได้เป็นปุโรหิต

อติตอำมาตย์ของพระเจ้ายกัฏฐวาหนะนั้นและบริวารหมื่นกว่าคนนั้นได้ศึกษาศิลปวิทยา กับพาวรีพราหมณ์ปุโรหิต แบ่งเป็นศิษย์ระดับผู้ใหญ่ ๑๖ คน แต่ละคนมีศิษย์คนละ ๑,๐๐๐ คน เท่ากับว่าพาวรีพราหมณ์มีศิษย์กว่า ๑๖,๐๐๐ คน ต่อมา พระเจ้ามหาโกศลเสด็จสวรรคต พระราชกุมารปเสนทิเสด็จขึ้นครองราชย์เป็นพระเจ้าปเสนทิโกศล พาวรีพราหมณ์ก็ยังได้เป็นปุโรหิตอยู่^{๓๖}

๒.๖ สรุปท้ายบท

อชิตมาณพ เป็นบุตรของอัคคาสนียพราหมณ์ในรัชสมัยของพระเจ้ามหาโกศล ภายหลังท่านออกบวชเป็นศิษย์ของพราหมณ์พาวรี อชิตมาณพเป็นหนึ่งในมาณพ ๑๖ คนที่ถูกอาจารย์ส่งให้ไปทูลถามปัญหาแก่พระผู้มีพระภาคเจ้า และพระผู้มีพระภาคเจ้าได้ทรงวิสัชนาปัญหาไว้ อันเป็น

^{๓๖} ดูรายละเอียดใน ชุ.สุ.อ. (ไทย) ๑/๖/-/๘๗๕-๘๘๒.

เหตุให้มาณพ ๑๖ คน และศิษย์ผู้เป็นบริวาร ๑๖,๐๐๐ คนได้บรรลุเป็นพระอรหันต์ ส่วนเทวดา และมนุษย์ผู้มีบุญญาธิการร่วมกันมาที่เหลือนับได้ ๑๔ โภกวิ ได้บรรลุธรรมชั้นต่าง ๆ กันซึ่งปัญหา และพุทธวิสัยชนาในครั้งนั้น ท่านเรียกว่าโสฬสปัญหา คือปัญหาของมาณพ ๑๖ คน และเนื่องจาก พระธรรมเทศนานี้เป็นเหตุให้ถึงพระนิพพาน ท่านจึงเรียกอีกชื่อหนึ่งว่า “ปารายณะ” คือธรรมเป็น เครื่องถึงฝั่งโน้นคือพระนิพพาน

ดังนั้น การศึกษาประวัติและความเป็นมาของอชิตมาณพ จึงเป็นประโยชน์อย่างยิ่งใน ด้านการศึกษาและการปฏิบัติ เพราะทำให้ผู้ศึกษาเกิดความเลื่อมใสศรัทธาในแนวทางปฏิบัติที่พระ พุทธองค์ทรงวิเศษไว้ แล้วน้อมนำมาประพฤติปฏิบัติเพื่อให้บรรลุ มรรค ผล นิพพาน ดังกล่าว